

Hur ett trovärdigt miljöarbete skapas inom hotell- och konferensbranschen

Ingrid Wadman

2014

Miljövetenskap

Examensarbete för kandidatexamen 15 hp

Lunds universitet

Hur ett trovärdigt miljöarbete skapas inom hotell- och konferensbranschen

Ingrid Wadman

2014

Examensarbete för kandidatexamen 15 hp, Lunds universitet

Intern handledare: Torbjörn Brorson, Internationella miljöinstitutet, Lunds universitet

Extern handledare: Kristina Nordfeldt, Miljöbron

Abstract

The study investigates the difficulties small companies experience in implementing a standardized environmental management system or achieving an Eco-label. Further the study evaluates what should be included in an environmental management system to establish credibility. The market for Eco-labels and certifications has generally been adapted for large companies, but since the environmental awareness in society has increased there is a greater focus on environmental activities also in small companies.

The result of this project shows that although there is a common belief that Eco-labels and certifications are too complex for small companies, Eco labels and environmental certifications (e.g. ISO 14001) on the market likewise suit small companies since their requirements can be adapted to the company's scope. Yet the cost of certification is often too high for small companies and the environmental knowledge to understand the requirements for an approved environmental management system might be lacking. Due to the economic difficulty small companies are experiencing, some Eco-labels and certifications have specialised on small companies. They provide less expensive "diplomas" with less stringent requirements of certain areas which are mainly associated with big businesses. Further the result shows that in terms of credibility the most successful way to work with environmental issues in a company is to achieve a well-known Eco-label or certification. This creates a positive pressure on the company to improve due to the regular external inspections. However, if a certification is not financially possible, companies can present their environmental activities on their website or in social media and at the accommodation to improve the transparency. Finally the report focuses on the small-scale Bed & Breakfast Aplagården and examines how the company can improve the environmental work to establish credibility.

Keywords:

Aplagården, environmental management, environmental licensing, ISO 14001, Nordic Eco label, Svensk Miljöbas, hotel and conference industry, greenwashing, environmental review

Innehållsförteckning

Abstract.....	i
Inledning.....	1
Miljövetenskaplig relevans	1
Syfte	2
Metod.....	2
Litteraturstudie	2
Viktig litteratur.....	2
Val av miljölicenseringar	2
Svanens miljömärkning	3
ISO 14001	3
Svensk Miljöbas miljödiplomering	4
Val av företag för intervju.....	4
Mailintervjuer.....	4
Benchmarking	5
Miljöutredning.....	5
Teori.....	6
Hållbar utveckling.....	6
Miljöledningssystemets olika delar.....	7
Drivkrafter till att införa miljöledningssystem.....	8
Effekter av att införa miljöledningssystem	9
Antalet miljöcertifierade och miljömärkta företag i Sverige.....	9
Att skapa ett trovärdigt miljöarbete.....	10
Hinder för företag att licensera sitt miljöarbete.....	11
Idéer för förbättring av miljöledningssystemens verkningsfullhet.....	12
Resultat.....	13
Intervju med anställda på Svanen, SWEDAC och Svensk Miljöbas	13
Intervju med miljölicenserade företag.....	14
Miljöutredning av Aplagården	15
Lagstiftning som berör Aplagårdens verksamhet.....	17
Miljöpolicy till Aplagården.....	17
Diskussion.....	18
Miljövetenskaplig relevans	21
Slutsatser.....	22
Tackord.....	23
Referenser.....	24
Appendix.....	27
Bilaga 1. Intervjufrågor till anställda på Svanen, SWEDAC och Svensk Miljöbas.....	27
Bilaga 2. Intervjufrågor till miljölicenserade företag	29
Bilaga 3. Tabell med faktorer för bedömning av miljöaspekter.....	31

Bilaga 4. Frågor till miljöutredningen	33
--	----

Inledning

Det finns många hinder för små företag att skapa ett ambitiöst och systematiskt miljöarbete. Detta beror bland annat på brist i ekonomiska resurser, personal och arbetstid (Brorson och Almgren, 2009). Dessutom är marknadsföringsmöjligheterna av det miljöarbete som görs ofta mycket begränsade eftersom de inte har någon marknadsföringsansvarig på företaget (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). I och med utvecklingen mot en ökad efterfrågan av miljöanpassade varor och tjänster har företagens engagemang i miljöfrågor ökat den senaste tiden (GIA, 2012). Dessutom har lagkrav på miljöområdet gradvist skärpts (Brorson och Almgren, 2009). Detta har lett till att många små företag halkat efter på miljöområdet och därmed försvagat sin konkurrenskraft (Nutek, 2003). Det är därför viktigt att inse att ett ambitiöst miljöarbete även är möjligt på ett litet företag, där det i många fall även kan implementeras med färre svårigheter än i en stor verksamhet. Detta på grund av att de få medarbetarna gör kommunikationen lättare och den mindre omfattande verksamheten ofta inte har lika stor miljöpåverkan som ett större företag (Brorson och Almgren, 2009).

Jaime Seba har skrivit flera böcker om turismbranschens utveckling och utvecklingen av hållbar turism, även kallad ekoturism. I boken *Ecotourism and Sustainable Tourism* beskriver hon ekoturism som en ökande trend inom turismbranschen världen över. I och med att intresset för miljö har blivit mycket större sedan 1980-talet har turistbranschen kunnat locka fler kunder med hjälp av ett hållbart koncept som stödjer både den lokala och globala miljön. Ekoturism har vuxit särskilt mycket i den globala södern där inkomsterna från turismen har bidragit till ökad sysselsättning hos de lokala invånarna och där det även blivit möjligt att finansiera skydd för naturområden. (Seba, 2011).

Miljövetenskaplig relevans

I en tid då vårt konsumtionsmönster har en stor påverkan på både klimat och miljö är det viktigt att vi blir upplysta om vilka alternativ vi kan välja för att minska vår påverkan och dessutom stödja företagens engagemang att minska sin miljöpåverkan. Det kan vara svårt för företag att skapa miljöarbete som inger trovärdighet då exempelvis relevant miljökunskap kan saknas. Detta kan resultera i att miljöarbetet främst fokuserar på att förbättra företagets möjligheter att konkurrera i stället för att förbättra miljöprestandan (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Begreppet grön målning (greenwashing) används ofta för att illustrera ett sådant förhållande.

Strategin att inkludera miljövänliga budskap i företags reklamkampanjer, målbilder och etiska riktlinjer har blivit slagkraftig i konkurrenssynpunkt och strategin används frekvent inom framförallt turismbranschen. Detta kan resultera i grön målning då budskapen ofta inte är faktabaserade och eftersom de sällan blir granskade. Trots detta accepterar många konsumenter budskapen då det gör att samvetet lättas för konsumtionen. (Tresidder och Hirst, 2012). Miljömärkningar och miljöcertifieringar har därmed blivit ett hjälpmedel för att förhindra denna grön målning (Font, 2002). Detta görs bland annat genom att hjälpa företag att utveckla miljöarbeten som fokuserar på relevanta områden och som blir granskade av tredje part. Det finns dock svårigheter för små företag att licensiera sig eftersom det ofta kräver extra arbetstid och relativt stora kostnader (Brorson och Almgren, 2009).

Mitt arbete syftade till att undersöka de bästa alternativen för en liten verksamhet som vill strukturera upp sitt miljöarbete på ett trovärdigt sätt och nå ut med miljöarbetet till kunderna. Idag är de flesta certifieringar och märkningar anpassade för större företag och följden har blivit att små företag hamnat efter i miljöarbetet (Nutek, 2003), men för att skapa ett mer hållbart samhälle behöver även små företag miljöanpassa sina verksamheter. Det är därmed viktigt att uppmärksamma de svårigheter många små verksamheterna upplever och utveckla bra alternativ även för dessa verksamheter.

Syfte

Syftet med examensarbetet var att undersöka vad som bör ingå i miljöarbetet – hos ett litet företag inom hotell- och konferensbranschen – för att det ska vara trovärdigt. I projektet ingick Aplagården, som bedriver en kombination av Bed & Breakfast och en småskalig jordbruksverksamhet. Jag undersökte hur Aplagården kan skapa ett trovärdigt miljöarbete genom miljömärkning (Svanens miljömärkning för hotell, restaurang och konferens), eller genom miljöcertifiering enligt ISO 14001 alternativt miljödiplomering enligt Svensk Miljöbas. Utöver detta undersökte jag hur liknande verksamheter i branschen arbetar med sina miljöfrågor. Frågeställningen som jag utgått från har varit: Hur skapas ett trovärdigt miljöarbete vid ett litet företag inom hotell- och konferensbranschen – passar miljömärkning eller miljöcertifiering bättre för Aplagården?

Metod

Litteraturstudie

Jag har gjort en litteraturstudie för att fördjupa mig i den bakomliggande teorin kring miljöarbete på mindre företag. Jag har genom litteraturstudien även fördjupat mig i de intressekonflikter som kan uppstå vid miljölicensering och hur ett trovärdigt miljöarbete skapas. De databaser jag använt mig av för att hitta böcker och artiklar har varit Google Scholar och Lovisa. Lovisa är Lunds Universitets allmänna katalog med böcker, tidskrifter, rapporter, doktorsavhandlingar, e-böcker och e-tidskrifter (Lunds Universitet, 2013). Litteraturstudien redovisas under rubriken teori då jag fann att resultatet från de praktiska momenten blev tydligare om endast dessa redovisades i en resultatdel.

Viktig litteratur

Ammenbergs bok *Miljömanagement: miljö- och hållbarhetsarbete i företag och andra organisationer*, utgiven i Lund år 2012 av förlaget Studentlitteratur, används som kurslitteratur för många kurser inom strategiskt miljöarbete. Boken är avsedd för kurser inom miljömanagement och miljöledning vid universitet och högskolor, men kan även användas för utbildningar på företag och organisationer (Adlibris, 2014). En annan bok som har använts som manual för skapande av miljöledningssystem på företag på grund av sitt pedagogiska upplägg är Brorson och Almgrens bok *ISO 14001- för små och medelstora företag*, som gavs ut år 2009 i Stockholm hos SIS förlag. Boken används även som kurslitteratur på många kurser inom strategiskt miljöarbete.

Naturvårdsverket publicerade år 2003 rapporten *Effektivare miljöledningssystem -En studie om brister behov och möjligheter till förbättring* som gör en omfattande genomgång av de erfarenheter som kan dras efter att miljöledning på företag funnits i över tio år. Resultatet från rapporten har refererats till i många av de kandidatuppsatser om miljöledningssystem som jag påträffat. År 2002 publicerade Font artikeln *Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects* på förlaget Pergamon. Artikeln sammanfattar utvecklingen av miljöcertifiering inom turismbranschen och begreppet hållbar turism. Artikeln har ett internationellt perspektiv men lyfter även fram idéer för hur trovärdigheten för lokala miljömärkningar kan behållas.

Val av miljölicenseringar

Jag har valt att utgå från tre olika miljölicenseringar i en jämförelse för hur de passar hotell- och konferensbranschen. De licenseringar jag valt är Svanenmärkning av hotell, restaurang och konferens, miljöcertifiering enligt ISO 14001 och miljödiplomering enligt Svensk Miljöbas.

Svanenmärknigen valdes eftersom Svanen är en mycket välkänd miljömärkning och de har en specifik märkning för hotell och konferenser. ISO 14001 valdes eftersom det är den mest utbredda miljöledningsstandarden i Sverige och var tidigt ute med att definiera utformningen av miljöledningssystem. Miljödiplomering enligt Svensk Miljöbas valdes eftersom det är en mindre omfattande version av miljöcertifieringen ISO 14001 som även riktar sig till små företag och den har blivit en relativt utbredd certifiering.

Svanens miljömärkning

Svanen startade för drygt 20 år sedan och syftet var att skapa en miljömärkning som skulle användas i hela Norden för att underlätta för konsumenter att välja miljöanpassade produkter (Svanen, 2014a) (se figur 4.). Svanen förvaltas av Miljömärkning Sverige AB som även har ansvar över EU Ecolabel som är EU:s officiella miljömärkning. Miljömärkning Sverige AB finansieras delvis av de företag som är miljömärkta och delvis av statligt bidrag. (Svanen, 2014c). Sedan år 2012 ägs Miljömärkning Sverige AB till 100 % av den svenska staten (Svanen, 2014d) och är därmed inte vinstdrivande. Svanen bedömer varan eller tjänsten utifrån ett livscykelperspektiv och tar därigenom fram kriterier för varan eller tjänsten som behandlar bland annat resursanvändning och avfall (Svanen, 2014a).

Figur 4. Bildkälla: Svanen, 2014b.

För att bli Svanenmärkt enligt Svanenmärkning av hotell, restaurang och konferens måste företaget uppfylla kriterier angående energi- och vattenförbrukning, avfallshantering och kemikalieanvändning (Svanen, 2014e). Kriterierna är samlade i ett dokument som skapades i oktober 2013 och gäller till och med år 2018. Det finns även gränsvärden inom exempelvis energiförbrukningen som ska uppfyllas för att företaget ska kunna bli Svanenmärkt och det måste finnas rutiner för miljöarbetet på företaget. I och med de nya kraven på verksamheten ger Svanen förslag på olika förbättringar företaget kan göra. Bland Svanenmärkningens krav finns både obligatoriska och valbara krav. Företagen måste både uppfylla de obligatoriska kraven och välja ett visst antal valbara krav (Svanen, 2014f). Ansökningsavgiften till en Svanenmärkning är 20 000 SEK exkl. moms och vid uppdatering av kraven, vilket sker ungefär var fjärde år, tillkommer en omprövningsavgift på 10 000 SEK. Den årliga licensavgiften är 0,15 % av omsättningen om den är lägre än 15 miljoner SEK och minimiavgiften är 14 000 SEK exkl. moms (Svanen, 2014g).

ISO 14001

ISO 14001 (se figur 5.) skapades efter FN-konferensen i Rio de Janeiro år 1992. ISO 14001 kom ut på marknaden år 1996 som en förlängning av kvalitetsstandardserien ISO 9000 som skapades på 1980-talet. För att ett företags miljöledningssystem ska bli ISO 14001-certifierat måste systemet uppfylla drygt femtio krav. Ett mål med standarden är att kraven ska kunna uppfyllas av alla typer av verksamheter i alla olika storlekar och därför anpassas kraven efter typ av verksamhet och dess omfattning. I kraven finns inga specifika värden på miljöprestanda och därmed har företagen ett eget ansvar att skapa ett ambitiöst miljöarbete. Däremot finns krav på att använda bästa tillgängliga teknik, att följa de lagkrav som finns och framför allt ständig förbättring. (Brorson och Almgren, 2009).

Figur 5. Bildkälla: ISO, 2014.

En oberoende granskning som görs av ett certifieringsorgan bedömer om kraven uppfyllts. (Brorson och Almgren, 2009). SWEDAC, Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, är en statlig myndighet som ackrediterar certifieringsorgan som kan utföra ISO 14001-certifieringar (SWEDAC, 2014). SWEDAC har även ansvar över att ha översikt över certifieringsorganens granskningar av

företag (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). ISO 14001-certifieringen är en internationell standard och den används på ungefär samma sätt över hela världen. Kraven i standarden fokuserar mycket på strukturen i företagen och att miljöarbetet utförs systematiskt. (Brorson och Almgren, 2009) Ett exempel på vad en ISO 14001-certifiering för ett företag med tio anställda kan kosta är 53 900 SEK inklusive en certifieringsrevision (tre dagars arbete) på 35 400 SEK, en certifieringsavgift på 13 100 SEK, samt första årsavgiften på 5 400 SEK. Utöver detta tillkommer en konsultkostnad (Nutek, 2003).

Svensk Miljöbas miljödiplomering

Svensk Miljöbas är en ideell förening som bildades år 2005 (Svensk Miljöbas, 2014a) och den äger miljöledningsstandarden Svensk Miljöbas som framförallt riktar sig till små företag och organisationer (se figur 6.).

Figur 6. Bildkälla: Järfälla kommun, 2014.

Standarden skapades för att främja hållbar utveckling och miljöanpassning av företag. För att erhålla ett miljödiplom enligt Svensk Miljöbas måste verksamheterna följa ett antal krav. (Svensk Miljöbas, 2014b). Den gällande kravstandarden uppdaterades i november år 2013 (Svensk Miljöbas, 2014c). Bland kraven för verksamheter ingår kartläggning av verksamhetes miljöpåverkan, planering och genomförande av miljöförbättringar, utbildning av medarbetarna och slutligen att följa upp och förbättra miljöarbetet. Kraven liknar de krav som ställs för en certifiering enligt ISO 14001 men kraven är lägre för bland annat dokumentstyrning, rutiner och avvikelshantering men högre för miljöprestanda. (Svensk Miljöbas, 2014d).

Vid en jämförelse mellan Svensk Miljöbas och ISO 14001 utgör miljödiplomering ungefär 60 % av kraven enligt ISO 14001 vilket har beräknats av Miljöstyrningsrådet. Inom miljöprestanda har Svensk Miljöbas ytterligare krav på redovisning av resultatet av miljöarbetet och att låta det vara tillgängligt. (Ellinor Avsan, personlig kommunikation, 30 mars 2014). Likheten gör det lättare för en verksamhet att senare utveckla ett miljöledningssystem enligt ISO14001 (Svensk Miljöbas, 2014d). Den årliga medlemsavgiften är 1000 SEK tillsammans med en serviceavgift på 9000 SEK (Svensk Miljöbas, 2014e).

Val av företag för intervju

När jag valde företag för intervjuer använde jag mig av hemsidan certifiering.nu där sökningar kan göras på alla enligt Svensk Miljöbas miljödiplomerade och ISO 14001-certifierade företag i Sverige. Genom att filtrera sökningarna på hotell- och logiverksamheter kunde jag välja ut de företag som verkade ha den lägsta omfattningen. Dock var de flesta företagen av större omfattning. Vid val av Svanenmärkta företag kunde jag använda en karta med Svanenmärkta hotell i Sverige som finns tillgänglig på Svanens hemsida. Utifrån den kunde jag välja ut några företag som verkade ha en lägre omfattning.

Mailintervjuer

Jag har gjort mailintervjuer utifrån utseendet på en kvalitativ intervju. En kvalitativ intervju tar fram informatorns personliga syn på en situation och kan därmed hjälpa intervjuaren att få en mer subjektiv förståelse för situationen. Kvalitativ intervju är en metod inom kvalitativ forskning och till grund ligger att resultat tolkas vilket gör att verkligheten blir nyanserad beroende på hur tolkningen görs. Tolkningen av resultat de kvalitativa intervjuerna har gjorts utefter den hermeneutiska spiralen vilket innebär att tolkningarna av resultaten delvis bygger på djupare kunskap inhämtad genom litteraturstudien och delvis på svaren från intervjuerna. (Dalen, 2008).

Jag har varit noga med att finna ett samtycke från informatorerna att delta i intervjuerna och att informatorerna blivit upplysta om hur intervjustavaren skulle användas i projektet och vad syftet med projektet är. Detta är mycket viktigt vid kvalitativa intervjuer. I processen för en kvalitativ intervju ingår att välja ut informatorer, färdigställa frågor, ansöka om tillstånd till intervju, genomföra intervjuer, bearbetning av insamlat material, analysera materialet och slutligen redovisa det viktigaste materialet. (Dalen, 2008).

I min undersökning har jag använt mig av strukturerade intervjuer med tydliga frågor (Dalen, 2008). Dessa frågor har varit öppna och därmed har informatorerna själva fått skriva ner det hen vill ha sagt (Esaiasson et. al., 2007). Vid valet av informatorer är det viktigt att urvalet avspeglar olika perspektiv (Dalen, 2008). Jag har därmed gjort ett strategiskt val av informatorer (Esaiasson et. al., 2007). Eftersom det i början av processen var svårt att veta vilka informatorer som var lämpliga började jag med en period av uppsökning av relevanta företag och organisationer. Jag valde att använda e-post som metod för att ta kontakt med informatorerna då jag ansåg att vissa informatorer skulle behöva söka efter information för att kunna besvara frågorna. (Dalen, 2008). En intervju där informatorerna själva skriver ner sina svar kan också göras längre än exempelvis en telefonintervju eftersom det är svårare för informatorn att behålla fokus under en telefonintervju (Esaiasson et. al., 2007).

Benchmarking

Benchmarking är en marknadsbaserad metod för lärande (Vorhies och Morgan, 2005) som innebär att man jämför ett företags prestationer i form av exempelvis mätvärden med andra företag i samma bransch. Det kan även användas för specifika delar inom företaget, såsom miljöarbetet för detta projekt. Vid benchmarking jämförs företagets värden med ett företag som presterar mycket bra på området inom branschen, så kallad ”best practice” (Nationalencyklopedin, 2014). Benchmarking är en väletablerad managementteknik och har bidragit till att kunskap överförs mellan företag och att organiseringen av verksamheter effektiviserats (Vorhies och Morgan, 2005). Det är dock viktigt att man vid jämförande av ”best practice” funderar över vad som ligger bakom att strategin har fungerat så bra för företaget som använder den, då olikheter mellan företag gör att ”best practice” inte passar för alla företag. Detta innebär att man måste förstå vilka underliggande funktioner i företaget som påverkas av strategin för ”best practice” då dessa funktioner är effektiva i olika företagsmiljöer. (Lapide, 2005).

Utifrån intervjuer med liknande verksamheter som antingen har Svanenmärkning, Svensk Miljöbas miljödiplomering eller ISO 14001-certifiering har jag jämfört hur miljöarbetet kan utvecklas och kommuniceras.

Miljöutredning

Slutligen har jag gjort en miljöutredning av Aplagården (se bild 1 och 2.) med målet att finna ytterligare sätt att miljöanpassa deras verksamhet. En miljöutredning innebär att man inledningsvis tar reda på information om företaget genom både förberedande arbete i form av uppsökande av relevanta dokument och genom en undersökning på anläggningen. Sedan kontrolleras informationen så att den inte bryter mot några lagkrav eller andra krav. (Ammenberg, 2013).

Bild 1. Flygfoto över Aplagården B&B och vingård. Bildkälla: Google Maps, 2014.

Bild 2. Aplagården B&B och vingård. Foto: Ingrid Wadman.

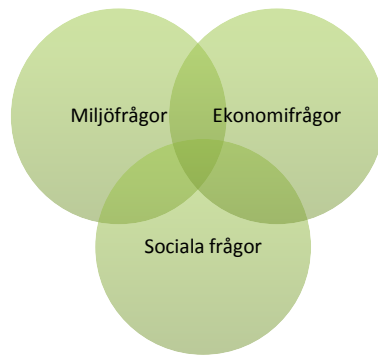
På Aplagården bor både privat- och företagsgäster under hela året (Familjen Helsingborg, 2014). Det finns tre rum med sammanlagt åtta sängplatser och varje rum har eget pentry samt toalett och dusch (Allrum.se, 2014). I den stora trädgården odlas frukt och grönsaker som serveras till gästerna. Det finns även ett fåtal grisar, får och dvärghöns.

Inför besöket på Aplagården sammanställde jag en checklista med 29 frågor om verksamheten. Dessa frågor var inspirerade av liknande checklistor i Brorson och Almgrens bok *ISO 14001- för små och medelstora företag* (2009). Under en rundvandring av deras verksamhet tog jag även bilder för dokumentation. Materialet från miljöutredningen sammanställde jag i en tabell med klassificering av deras miljöaspekter och hur verksamheten kan utveckla sitt miljöarbete. För att klassificera vilka miljöaspekter som hade betydande miljöpåverkan använde jag en tabell som visar exempel på vad som karakteriserar en betydande miljöaspekt (se tabell 2., Bilaga 3.). Tabellen är baserad på information enligt ISO 14004:1996. De betydande miljöaspekterna klassificerades sedan enligt ISO 14001 som av högsta prioritet, medelhög prioritet eller lägre prioritet (Brorson och Almgren, 2009). Därefter utformade jag en miljöpolicy som kan användas för att kommunicera miljöarbetet till intressenter och utgöra bakgrund för det fortsatta interna miljöarbetet.

Teori

Hållbar utveckling

Efter FN-konferensen om miljö och utveckling i Rio de Janeiro år 1992 fick begreppet hållbar utveckling ett stort genomslag eftersom det innefattades i Brundtlandrapporten (Budeanu, 2000). Den klassiska definitionen av hållbar utveckling är att uppfylla människors rådande behov utan att riskera framtida generationers behov. Begreppet inbegriper därmed en förändringsprocess där utnyttjande av resurser, investeringar, teknologisk utveckling och politisk utveckling ska ske på ett hållbart sätt. Hållbar utveckling brukar visualiseras i tre dimensioner; miljöfrågor, ekonomifrågor och sociala frågor (Se figur 1.) (Ammenberg, 2013).

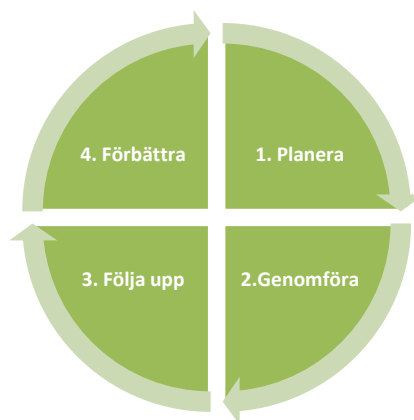

Figur 1. De tre dimensionerna för hållbar utveckling. Bildkälla: Egen illustration.

Efter konferensen skapades Agenda 21 som skulle vara ett verktyg för att skapa en hållbar utveckling. Bland riktlinjerna står att turism har en unik och ledande roll för att Agenda 21 ska ha framgång. Idag är turism världens största industri och om all turismindustri skulle inrymmas i ett land skulle landet vara det tredje rikaste i världen. Det finns dock ingen internationell definition av hållbar turism men den definition som accepterats av EU innebär någon form av turism som respekterar miljön, långsiktigt bevarande av kulturella och naturliga resurser och är socialt och ekonomiskt accepterad och rättvis. På grund av otydligheten kring begreppet hållbar turism finns det många olika miljömärkningar som anser att de omfattar hållbar turism. En central del i hållbar turism är att ge kunderna information om hållbart uppträdande och därigenom ge en positiv inverkan på deras beteende. Eftersom vissa företag inom turismbranschen har många kunder varje år kan detta generera stora effekter (Budeanu, 2000).

Miljöledningssystemets olika delar

Syftet med miljöledningssystem är att systematisera och strukturera miljöarbetet på företag för att lättare få en överblick över det och därmed kunna förbättra det (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Miljöledningssystem skapade utefter miljöledningsstandard ISO 14001 bygger på en metod som kallas Plan-Do-Check-Act (PDCA) och översatt till svenska blir det Planera-Genomföra-Följa upp-Förbättra (Se figur 2.) (Brorson och Almgren, 2009). Dessa fyra steg innebär att miljöledningssystemet och miljöprestanda konstant förändras och förbättras. Det är till stor del upp till företagen själva att bestämma hur ambitiöst deras miljöledningssystem ska vara och ambitionen kan bland annat påverkas av kundernas krav (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

Figur 2. De fyra stegen i ett miljöledningssystem. Bildkälla: Brorson och Almgren, 2009

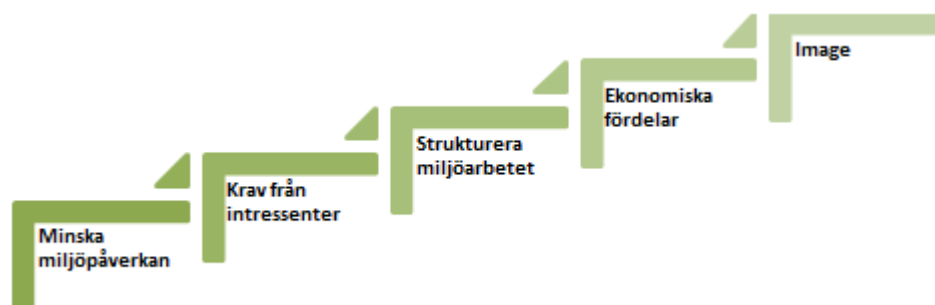
Det första steget, planera, innebär att man undersöker vilka företagets mest betydande miljöaspekter är, följaktligen på vilket sätt företaget påverkar miljön. Miljöaspekterna kan vara både positiva och negativa. Man planerar sedan hur miljöaspekterna ska behandlas genom att sätta upp mål och en handlingsplan som går hand i hand med företagets miljöpolicy. Därefter påbörjas nästa steg,

genomföra. Då utför man den handlingsplan som skapats för att förverkliga företagets miljöpolicy. Man ser även till att information om miljöarbetet sprids på företaget och att dokumentation och instruktioner för nya rutiner skapas. Dessutom ska de anställda utbildas med relevant miljökunskap. Därefter påbörjas uppföljningen av miljöledningssystemet då mätresultat registreras som redovisar utgången av miljöarbetet. Det görs även interna och externa miljörevisioner för att en bättre helhetsbild av systemet ska uppkomma. Slutligen påbörjas det sista steget, förbättra, då företagsledningen utvärderar hur miljöledningssystemet har fungerat och vilka resultaten blivit. Det är fundamentalt för hela processen att det sker en ständig förbättring av miljöledningssystemet och miljöprestandan (Brorson och Almgren, 2009).

Drivkrafter till att införa miljöledningssystem

Med målet om ett mer hållbart samhälle är det viktigt att alla aktörer i samhället tar sitt ansvar, vilket gäller både myndigheter, forskare men även näringslivet och konsumenter (Brorson och Almgren, 2009). Därmed spelar intresset för miljöarbete inom näringslivet en stor roll i utvecklingen och det är viktigt att uppmärksamma de drivkrafter som skapar detta intresse.

En vanlig grundläggande drivkraft för företag att införa miljöledningssystem är att minska sin miljöpåverkan (Se figur 3.). Intresset för att minska miljöpåverkan kan ofta härledas till krav från andra kunder och intressenter. Intresse kan även ligga i att strukturera miljöarbetet för att bland annat minska risken att anställda motverkar företagets miljöengagemang i och med brist på rutiner och kommunikation. För vissa företag är kundkrav, där även framtida kundkrav räknas med, en starkare drivkraft till miljöarbetet än viljan att minska företagets miljöpåverkan. Dessa företag ser miljöledningssystemet främst som en konkurrensfördel. Därmed gör företagen inte mer ambitiösa åtgärder än vad som är nödvändigt för att få eller behålla certifieringen. Konkurrensfördelen hos miljöledningssystem har dock minskat i och med att det blivit allt vanligare att företag har miljöledningssystem. Nuförtiden ses det mer som ett krav från företagskunder att det finns miljöledningssystem och det är en nödvändighet för att inte förlora kunder (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

Figur 3. Olika drivkrafter till att företag inför ett miljöledningssystem. Bildkälla: Egen illustration.

En annan drivkraft kan vara de ekonomiska fördelarna. Dessa fördelar kan komma från kostnadsbesparingar i och med energieffektiviseringar och minskad resursanvändning, eller minskade kostnader för avfall. Det finns dock en fara i att vilja öka den ekonomiska vinsten av miljöledningssystemet då företag bara prioriterar de åtgärder som är kostnadseffektiva och inte de åtgärder som kanske ger besparingar på lång sikt. Att skapa en miljövänlig image hos företag har blivit allt viktigare under senare år och då inkluderas även sociala aspekter (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Vilken ambitionsnivå miljöåtgärderna har brukar variera då vissa företag fokuserar mer på benchmarking, andra på om det finns subventionerat stöd att få och andra efter efterfrågan på marknaden (Font, 2002). Drivkrafterna skulle kunna stärkas med hjälp av utnyttjande av olika styrmedel, exempelvis genom att höja miljökraven vid offentlig upphandling och vid privata inköp mellan företag (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

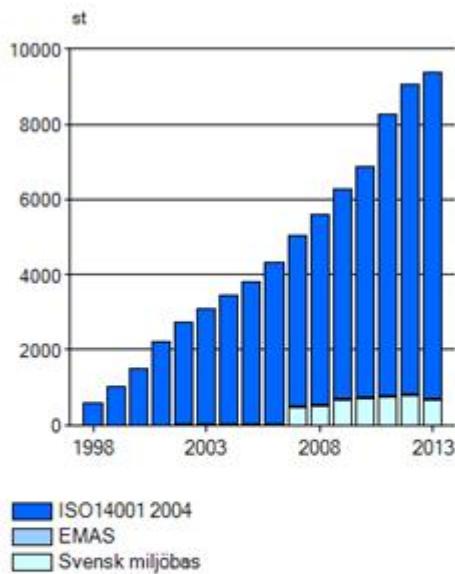
Effekter av att införa miljöledningssystem

Miljöledningssystem har visat sig vara en bra metod för att utveckla miljöarbete på företag, inte minst för att arbetssättet liknar det som används inom andra områden på företag (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Det finns många positiva effekter av att införa miljöledningssystem utöver bättre miljöprestanda (Brorson och Almgren, 2009). Från företagsledningen kan dessa effekter upplevas genom en effektivare verksamhet med tydliga mål, vilket resulterar i ordning och reda. Effekter kan även märkas genom effektiviserad resursanvändning och minskat avfall och färre olyckor. Miljöledningssystem kan göra att företag som tidigare saknat miljöintresse kunnat skapa ett organiserat miljöarbete genom hjälp med strukturella förändringar (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Miljöledningssystem förbättrar även kommunikationen inom företag och förmågan att nå ut med miljöarbetet till intressenter (Brorson och Almgren, 2009). Ett miljöledningssystem kan ge en konkurrensfördel genom att krav från kunder och andra intressenter kan uppfyllas (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003) och att även framtida kundkrav förväntas kunna uppfyllas. Detta gör att intressenter såsom investerare, försäkringsbolag och banker får en större tilltro till företaget. Företagen känner sig även bekväma med att de har koll på miljölagstiftningen och kunskap om lagar som inte tidigare funnits på företagen ökar. (Brorson och Almgren, 2009).

I och med att miljömedvetenhet sprids på företagen och medarbetarna får en ökad insyn i miljöarbetet skapas en ökad sammanhållning och trivsel då alla är engagerade i en fråga (Brorson och Almgren, 2009). Miljökunskapen på företag ökar även då många anställda får en utbildning om företagets miljöledningssystem (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Vissa anställdas engagemang brukar finnas kvar långt efter att miljöledningssystemet skapats och företagen blir dessutom mer lockande som arbetsgivare för yngre anställda (Brorson och Almgren, 2009).

Antalet miljöcertifierade och miljömärkta företag i Sverige

År 2013 var antalet ISO 14001-certifierade företag 8 677 (Se figur 7.). Jämfört med år 2012 ökade antalet ISO 14001-certifierade företag med 5 %. Antalet miljödiplomerade företag enligt Svensk Miljöbas var 645 år 2013. Antalet miljöcertifierade företag är störst i södra Sverige och även kring storstadsregionerna (Se figur 8.). (Naturvårdsverket, 2014). Även när det gäller Svanenmärkta företag är antalet störst i södra Sverige och kring storstadsregionerna. Sammanlagt finns det 309 Svanenmärkta hotell- och konferensanläggningar i Sverige (se figur 9.) (Svanen, 2014h).

Figur 7. Antal företag och organisationer med ISO 14001, EMAS eller Svensk Miljöbas miljödiplomering. Bildkälla: Naturvårdsverket, 2014.

Figur 8. Antal företag och organisationer med ISO 14001, EMAS eller Svensk Miljöbas miljödiplomering per län år 2013. Bildkälla: Naturvårdsverket, 2014.

Figur 9. Antal företag och organisationer som innehar Svanenmärkning av hotell, restaurang och konferens år 2014. Bildkälla: Svanen, 2014h.

Att skapa ett trovärdigt miljöarbete

Det är viktigt att företagets miljöarbete blir utsatt för återkommande revisioner för att öka trovärdigheten och transparensen i arbetet. Denna granskning kan antingen vara en förstaparts-, andraparts- eller tredjepartsrevision. Förstapartsrevision eller intern revision är ett bra första steg för att granska miljöarbetet, men det räcker inte som enda inspektion. Andrapartsrevisionen kan göras av en organisation som tilldelar licenseringar, men eftersom organisationen även rekryterar medlemmar finns ett intresse att öka antalet medlemmar och därför är den inte helt opartisk. En tredjepartsrevision görs av någon som är oberoende av både företaget och organisationen som utfärdar licenseringen. En tredjepartsrevision är ett dyrare alternativ men också det mest tillförlitliga, vilket ökar trovärdigheten för miljöarbetet. (Font, 2002).

Det finns otydligheter kring sambandet mellan miljöledningssystem och förbättrad miljöprestanda då miljöledningssystemen kan utformas på sådant sätt att kraven inte är särskilt höga, trots kravet på ständig förbättring (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Detta är en allvarlig aspekt när det gäller miljöledningssystemens trovärdighet. Kritik som har riktats mot både miljöledningssystem och miljömärkningar är att alltför mycket fokus ligger på att företagen ska uppfylla systemkrav och inte hur bra deras miljöarbete är (Font, 2002). I fall där företag utformar miljöledningssystem för att endast uppnå de grundläggande kraven undviks ofta konkreta mål och företaget satsar istället på målbilder (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Till följd av detta finns kritik riktad mot att miljöcertifierade miljöledningssystem kan användas som grönmålning, då det kan vara svårt att få information om ett företag uppnått sina mål. Exempelvis har certifieringen Green Globe som inriktar sig på hållbar turism fått kritik eftersom den logga företag får använda då de endast har som mål att uppfylla kraven är mycket lik loggan för ett certifierat miljöledningssystem (se figur 10.). (Font, 2002). Just nu pågår en revidering av ISO 14001 med målet att bland annat försvåra för

företag att använda en certifiering som grönmalning. Detta görs genom att skärpa kraven för redovisning av faktiska förbättringar. (SIS, 2010).

Figur 10. Green Globe-loggor. Bildkällor: Travel and Tour World, 2013. PATA, 2011.

Miljöcertifiering kommer ursprungligen från fabriksbranschen där miljöpåverkan är mycket mer tydlig i form av mätbar påverkan och mer omfattande verksamheter än för hotell och konferensanläggningar. På grund av detta har logibranschen utvecklat egna märkningar vid sidan av och dessa har vanligtvis varit mindre omfattade och med lägre krav. Kraven hos många miljömärken är ofta baserade på benchmarking mellan olika företag, men eftersom "best practice" förändras med tiden finns det risk att kraven inte är tillräckligt höga. (Font, 2002).

De många olika miljömärken och miljöcertifieringar som finns för hotell och vandrarhem har förvirrat kunder till den grad att de avsiktligt struntar i de gröna budskapen. Tyvärr finns ingen tydlig reglering kring hur logiverksamheter får marknadsföra sig som miljöanpassade, gröna, hållbara och miljövänliga etc. och därmed är det mycket svårt för branschen att reglera hur företag använder dessa ord i marknadsföringssyfte. Internationellt sätt finns över 100 olika märkningar för miljöanpassade logiverksamheter och många av dem har liknande innebörd men med varierande kvalitet och omfattning vilket är mycket förvirrande. (Font, 2002). Detta har lett till att grönmalning av företag har blivit vanligt förekommande. Grönmalning är ett mycket skadligt hinder i utvecklingen av miljöanpassade varor och tjänster då denna utveckling är beroende av miljöarbeten som är sanningsenliga och transparenta (TerraChoice, 2010).

Miljömärken både bidrar och förhindrar grönmalning då riktiga miljömärken som bygger på ISO 14024-standarden, exempelvis Svanenmärkningen, garanterar trovärdiga miljöarbeten, samtidigt som de många falska miljömärkningarna på marknaden bedrar konsumenter med sina gröna budskap. Falska miljömärkningarna har ökat drastiskt sedan början av 2000-talet (TerraChoice, 2010). En av de vanligaste strategierna som företag använder vid grönmalning är att uppmärksamma miljöanpassningen av en del av verksamheten och därmed mörka den negativa miljöpåverkan av andra delar av verksamheten, som dessutom har mycket större miljöpåverkan (TerraChoice, 2010). Ett exempel på detta är British Petroleums kampanj om att BP istället ska stå för "Beyond Petroleum" för att uppmärksamma företagets investeringar inom förnybar energi, utan att nämna företagets ännu större satsningar inom oljeprospektering (Lyon och Maxwell, 2011). Denna strategi har dock minskat sedan år 2007 men det är fortfarande många företag som anger rent felaktiga påståenden kring sitt miljöarbete eller är mycket diffusa i beskrivningen. Exempelvis används ord som kan misstolkas av konsumenter, såsom naturliga beståndsdelar vilket även inkluderar tungmetaller (TerraChoice, 2010).

Hinder för företag att certifiera sitt miljöarbete

Att skapa ett licenserat miljöarbete såsom ett miljöledningssystem kan kännas som ett stort steg för ett företag att ta eftersom det bland annat innebär mer administration. Anledningen till den stora administrativa delen av miljöarbetet är inte främst konstruktionen av miljöledningssystem, utan hur de har tillämpats i praktiken. En orsak till att dokumentationen ibland prioriteras högre kan vara att

många som arbetar med miljöarbete inom företag har sin grund i kvalitetsarbete där dokumentation är högt prioriterat. Små företag tycker ofta att kraven är komplicerade och alltför omfattande för deras småskaliga verksamheter, som ofta har begränsad miljöpåverkan jämfört med större företag. (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Många företag har uppfattningen att miljöledningssystem tar lång tid att införa och ökar byråkratin inom företaget, men dessa hinder är ofta skapade på grund av att företaget tolkar kraven för certifiering alltför strängt (Brorson och Almgren, 2009).

Det kan vara dyrt att certifiera ett miljöledningssystem och det behövs ytterligare resurser för att underhålla systemet. Då företag ofta behöver anlita en konsult vid införandet kan kostnaden för certifieringen bli orimligt hög för ett litet företag. Det brukar krävas ungefär 300 timmars arbete utöver konsultens arbete och den efterföljande revisionen för att erhålla en certifiering. Eftersom många företag inte har den extra tid som krävas kan konsekvenserna bli att miljöledningssystemet utformas för att endast uppnå de grundläggande kraven och inga krav ställs utöver dessa. (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

På grund av kostnaden av införandet blir vissa företag främst intresserade av miljöåtgärder som ger lönsamhet efter kort tid. Kundkrav om miljöledningssystem, som kan vara en stark drivkraft till införandet, innebär oftast inte att kunderna får reda på hur miljöarbetet går till och därmed saknas incitament till ett ambitiöst miljöledningssystem. (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Det kan även vara svårt att införa ett ambitiöst miljöledningssystem om företagets ledning saknar miljöengagemang (Brorson och Almgren, 2009). Om företaget endast är intresserat av att uppfylla de grundläggande kraven för certifieringen kan miljöarbetet ofta skötas i företagets organisation och ledningen blir därmed inte engagerad. Om miljöarbetet däremot utformas på ett proaktivt sätt med fokus på framtida miljömål blir arbetet mer anpassat för att engagera ledningen. (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

Vid införande av miljöledningssystem behöver anställda vid företaget ökad kompetens på miljöområdet och detta kan vara kostsamt för företag att bidra. Det resulterar ibland till att en inledande kurs ges men att intresset för miljöfrågor senare avtar. Dessutom kan kraven vara alltför avancerade att förstå för den som har begränsade miljökunskaper. Miljöledningssystem är uppbyggda för att kunna implementeras i de flesta olika verksamheter, både stora och små och privata som statligt ägda (Brorson och Almgren, 2009) och är därför generellt utformat och det krävs många olika tolkningar innan ett miljöledningssystem är omsatt i praktik. Det är också vanligt med missförstånd om vad miljöledningssystemet ska innefatta, exempelvis vilka indirekta miljöaspekter som ska medräknas. (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

Idéer för förbättring av miljöledningssystemens verkningsfullhet

Det finns olika faktorer som bör förbättras för att stärka miljöledningssystemens effektivitet. För detta krävs en nationell samordning av information om hur man ska tolka olika begrepp i standardens krav vid skapandet av ett miljöledningssystem, exempelvis ständig förbättring. Även annan information som kan vara efterfrågad från små företag eller konsulter, revisorer eller myndigheter för att utföra arbetet på rätt sätt bör finnas tillgänglig, exempelvis nyckeltal som bör eftersträvas för en viss bransch. För revisorer skulle det kunna utvecklas enhetliga nivåer för de krav som krävs för certifiering. Det är också viktigt att samarbetet mellan olika aktörer såsom certifieringsorgan, myndigheter och företag blir mer omfattande. Starkare incitament bör även skapas för företag att ha ambitiösa miljöledningssystem (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Något som föreslagits är att företag som blivit certifierade även måste redovisa ständig förbättring, d.v.s. om de nått sina mål, men detta är ännu inte implementerat (Font, 2002). Att företag årligen måste redovisa sitt miljöarbete med exempelvis nyckeltal kan bli ett incitament till att mer konkreta och ambitiösa miljömål skapas. Om även små företag behövde redovisa sitt miljöarbete skulle starkare incitament skapas för dem. Redovisning bidrar till ett större fokus på ständig förbättring utöver grundkraven (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

Eftersom många små företag upplever svårigheter med att införa miljöledningssystem – på grund av företagets brister i miljökunskap och hur kraven ska tolkas – kan en effektiv lösning vara ett offentligt stöd från kommuner. Detta stöd kan vara i form av hjälp med att initialt inrätta ett miljöarbete på företaget eller ett förenklat miljöledningssystem. Det kan även vara i form av ett finansiellt bidrag för att täcka kostnaden av att anlita en konsult. Vissa länder inom EU ger bidrag för att företag ska bli miljöcertifierade, exempelvis genom att delvis finansiera miljöutbildning av anställda eller minska avgifter för tillsyn från myndigheter. (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003).

Resultat

Intervju med anställda på Svanen, SWEDAC och Svensk Miljöbas

Susanne Hellman, produktionsansvarig på Svanen, Lars Waldner, teknisk handläggare på SWEDAC och Ellinor Avsan, utfärdare av miljödiplomering på Svensk Miljöbas

Hellman anser att Svanenmärkningens trovärdighet kommer från att den funnits i 25 år och har därmed stora erfarenheter av miljöarbete. Hon påpekar att Svanenmärkningen är den officiella miljömärkningen i Norden och att de dessutom arbetar på uppdrag av regeringen och är en oberoende organisation. Waldner anser att trovärdigheten hos ISO 14001 ligger i att certifierade företag faktiskt agerar riktigt och har ett bra miljöarbete. Dessutom är det viktigt att certifieringsorganen och ackrediteringsorganen gör ett bra jobb genom att bara låta sådana företag bli certifierade och behålla sina certifikat. Avsan anser att Svensk Miljöbas trovärdighet byggs upp av det gemensamma intresset hos Svensk Miljöbas medlemsföretag att trovärdigheten ska kvarstå.

Hellman anser att fördelen med Svanenmärkningen, som har bestämda kriterier till skillnad från miljödiplomering och ISO 14001-certifiering, är att Svanens krav är desamma för alla verksamheter med Svanenmärkning i Norden. Hon påpekar att det finns specifika krav för alla företag i en bransch och att företagen därmed kan jämföra sig med varandra och de vet vad minsta godkända nivå innebär. Svanenmärkningen arbetar för ständig förbättring av företagen genom att företagen varje år måste redovisa minst två förbättringsmål inom energi, vatten, avfall eller kemiska produkter. Dessutom utvärderas och revideras Svanens krav var tredje till femte år och då måste företagen på nytt pröva sin licens mot de nya kraven. Waldner anser däremot att en fördel med ISO 14001 är att den bygger på verksamhetens egen analys av miljöaspekter och valda mål. Då en miljömärkning bygger på fasta kriterier menar Waldner att de inte är lika relevanta för alla verksamheter. Avsan påpekar att det också kan kännas roligare att följa krav som företaget själv skapat.

Waldner tror att företagets största drivkraft till att bli miljöcertifierade är konkurrensfördelen på marknaden. Särskilt för de företag som har företagskunder. Hellman anser att efterfrågan på miljömärkta hotell ökar i och med att företag inkluderar en resepolicy i sitt eget miljöarbete att logi- och konferenstjänster är miljömärkta. Ytterligare en drivkraft enligt Hellman kan också vara att företaget vill ha vägledning i sitt miljöarbete och öka sin kunskap. Avsan anser att det börjar bli mer en självklarhet att företag har någon form av licensering av sitt miljöarbete.

Waldner menar att det inte är lika framgångsrikt att informera om miljöledningssystemet på hemsidan utan att vara certifierad, eftersom certifieringen ger ett tryck i miljöarbetet och är ett bevis på att det inte bara är tomma ord. För ett mycket litet företag anser Waldner att certifiering nog inte är rätt väg att gå, utan att företaget istället kan strukturera upp några få konkreta åtgärder såsom att bara använda kravmärkta råvaror i köket. För små företag medger Hellman att det kan vara svårt att ha råd med en Svanenmärkning om företaget har ett kortsiktig ekonomiskt mål. Dock kan det vara värt att fundera på om företaget har råd att missa en upphandling på grund av att de inte har

tillräckliga belägg för sitt miljöarbete. Avsan menar att en miljöcertifiering har en stor fördel eftersom den visar på att företaget har blivit granskat utifrån. Vid olika miljökrav från intressenter pratar man ofta utifrån någon form av märkning. Avsan tycker att miljödiplomering enligt Svensk Miljöbas även passar för små företag. Hon berättar att miljödiplomering är uppbyggd så att företag inte ska behöva ta hjälp av konsulter för att hantera miljöledningssystemet och att det inte heller finns någon tidbegränsning för implementeringen av miljöledningssystemet.

Intervju med miljölicenserade företag

Louise Hedlund, miljöansvarig på MiLgårdarna, Lennart Bengtsson, VD på Wapnö AB och Marie Sellin Larsson, miljöansvarig på Lisebergs Gäst AB

MiLgårdarna består av sju Svanenmärkta konferensgårdar varav den minsta rymmer tolv sovplatser (MiLgårdarna, 2014). Wapnö AB är ett ISO 14001-certifierat matföretag med eget lantbruk och det finns även lokaler för arrangemang såsom mässor, konferenser, bröllop och fester (Wapnö, 2014). De driver även ett gårdshotell med 21 sovplatser (Wapnö, 2014). I miljödiplomerade Lisebergs Gäst AB ingår olika typer av boenden i Göteborg (Liseberg, 2014). Alltifrån hotell och bed & breakfast till vandrarhem och camping (Liseberg, 2014).

De största drivkrafterna för MiLgårdarna till att bli Svanenmärkta var dels att miljöanpassa verksamheten eftersom det fanns ett miljöengagemang på företaget och dels att kunna presentera miljöarbetet för kunderna på ett strukturerat sätt. Därmed skulle miljömärkningen inge trygghet och tilltro till kunderna att miljöarbetet var seriöst och bra. En annan drivkraft var att öka kunskapen om miljö på företaget och att skapa ett bredare engagemang. MiLgårdarna valde Svanen som miljömärkning eftersom det var den tydligaste och enklaste certifieringen att samarbeta med. Hedlund anser att Svanenmärkningen är välkänd och därmed lätt att nå ut med till kunderna. Även MiLgårdarnas avtalskunder godkände Svanenmärkningen i samband med upphandlingar. Efter att MiLgårdarna blev Svanenmärkta har de tidigare oljeuppvärmningssystemen ersatts av berg- och yttjordvärme. Vattenanvändningen samt användning av kemikalier har minskat och de sprider miljötanket vidare till sina kunder genom information och uppmaningar om att sortera avfall och släcka lampor. De har även ändrat inköp av råvaror så att det finns fler ekologiska produkter och att det alltid serveras vegetariska alternativ. Den ekonomiska vinsten av att byta värmesystem har varit den största överraskningen kring de förändringar som gjorts.

Bengtsson berättar att den största drivkraften för Wapnö att bli ISO 14001-certifierade var att de ville vara de första inom branschen att vara miljöcertifierade och ISO 14001 ansågs vara det bästa alternativet eftersom det är en så pass välkänd certifiering. Den största drivkraften till att Lisebergs Gäst AB blev miljödiplomerade var kundernas efterfrågan då kunder hade börjat fråga om deras miljöarbete och de ville därmed kunna förmedla detta på ett tydligt sätt. De ville därför strukturera upp miljöarbetet i form av en miljödiplomering. Eftersom Liseberg ägs av Göteborgs Stad och Göteborgs Stads miljöförvaltning har varit drivande i utvecklingen av miljödiplomering var det naturligt för Lisebergs Gäst AB att välja miljödiplomering.

Hedlund anser att Svanenmärkningens trovärdighet bygger på att den är väletablerad. Faktumet att de kräver ständig förbättring anser hon vara viktigt eftersom det skapar en konstant utveckling. Innan MiLgårdarna blev Svanenmärkta redovisade de sitt miljöarbete på hemsidan men det uppstod ofta problem då kunder hade svårigheter att förstå miljöarbetet och lita på att det var tillräckligt bra. Det var inte heller granskat av en tredje part. Hedlund tycker att Svanen fokuserar på de viktigaste miljöfrågorna och eftersom de kräver ständig förbättring blir miljöarbete mer trovärdigt med en Svanenmärkning, än om man bygger upp sitt eget miljöledningssystem och informerar kunderna om detta.

Sellin Larsson anser att miljödiplomeringens trovärdighet ligger i tredjepartsrevisionen och att det är ett system som finns i hela Sverige. Hon påpekar att om man ska göra ett eget miljöledningssystem och redovisa detta för kunderna behöver man ändå använda samma parametrar som en miljölicensering för att visa likvärdighet och då kan man lika gärna ha en licensering. Sellin Larsson anser att miljödiplomering enligt Svensk Miljöbas är ett mycket bra alternativ för en liten verksamhet eftersom det finns mallar och en checklista att ta hjälp av. Dessutom är kostnaden för miljödiplomeringen baserad på företagets storlek vilket underlättar för ett litet företag. Därtill kommer mervärdet av att man är en liten aktör som bryr sig om sin miljöpåverkan. Bengtsson anser att trovärdigheten hos ISO 14001 ligger i att den är välkänd och att många företag använder den. Bengtsson tror att ett företag kan redovisa sitt miljöarbete utan någon certifiering på exempelvis hemsidan men att det förmodligen tar mer tid att skapa allt själv med samma trovärdighet än när man får vägledning av en licensering. För ett mycket litet företag anser Bengtsson att en ISO 14001-certifiering inte är rätt väg att gå då företaget inte kommer att tjäna in den investering som då måste göras. I Wäpnös fall berättar Bengtsson att de har många andra delar i sin verksamhet förutom logi där ISO 14001 är viktigare.

För att marknadsföra sitt miljöarbete har Hedlund några olika idéer. Genom att berätta om det på hemsidan, i nyhetsbrev och på sociala medier kan man få ut budskapet till kunderna. Det är också bra att öka synligheten på gården genom att förse gästerna med information om miljöarbetet. De anställda ska vara välinformerade om miljöarbetet så att de kan svara på gästernas frågor men det är bra om det även finns aktiv information exempelvis genom att man berättar om råvarorna som serveras och var de kommer från. Om man är Svanenmärkt får man även informationsmaterial från Svanen i form av bland annat skyltar och flaggor. För små företag kan en Svanenmärkning bli dyr men Hedlund påpekar att den årliga medlemskostnaden justeras efter företagets omsättning vilket är positivt om den är låg. Hon påpekar även att man kan göra mycket av det initiala arbetet med licenseringen själv.

Miljöutredning vid Aplagården

Utifrån miljöutredningen har Aplagårdens miljöaspekter bedömts (se tabell 1.) med hjälp av kriterierna i tabell 2, bilaga 3.

Tabell 1. Utvärdering av miljöaspekter.

Miljöaspekt	Förhållande	Miljö-påverkan	Drivkrafter	Värdering	Åtgärd
Utsläpp till vatten	Konstgödsel används till vinodlingen och avrinningsvattnet från vinodlingen rinner till en egen damm.	Detta ger utsläpp av kväve och fosfor till avrinningsvattnet, men dammen gör att det kommunala vattenreningsverket inte belastas	Utsläppen är begränsade och de använder främst grüngödsling (se bild 4.) och gödsel från djuren på gården	Detta är en miljöaspekt av ringa betydelse	Ingen åtgärd, men ett mål kan skapas om att i framtiden minska eller helt gå ifrån användning av konstgödsel
Utsläpp till luft	Utsläpp sker vid transport av produkter till gården och när gäster tar sig till gården	Detta ger utsläpp av växthusgaser och partiklar	Utsläppen är begränsade och de har börjat med matleveranser för att minska	Detta är en miljöaspekt av ringa betydelse	De kan på hemsidan rekommendera gäster om att det finns bra kommunikationsmöjligheter med buss

			antalet transporter		
Avfall	Gäster slänger sorterbart avfall bland brännbart avfall	Detta skapar resursslöseri	Mängden avfall är dock begränsad	Detta är en miljöaspekt av viss betydelse	Ett informationsblad om hur man sorterar kan sättas upp vid avfallssorteringen
Användning av energi	De använder energipellets som energikälla	Energipellets är en miljöanpassad energikälla men då det finns möjligheter till solceller kan energikällan effektiviseras	Det finns bra möjligheter för solceller och det finns redan planer på att sätta upp solceller (se bild 3.)	Detta är en miljöaspekt av stor betydelse	Solceller kan monteras på taket till en avbyggnaderna
Användning av kemiska produkter	Städkemikalier är de enda kemiska produkter som används	Om städkemikalierna inte är miljömärkta utsätter de vattenreningsverket för onödig belastning	Det finns goda möjligheter till att köpa miljömärkta kemikalier	Detta är en miljöaspekt av viss betydelse	I framtiden endast köpa in miljömärkta kemiska produkter
Produkter och råvaror	Ca 70 % av inköpta produkter är miljömärkta och ca 70 % av råvarorna är ekologiskt odlade eller närproducerade	Inköpen har en relativt låg miljöpåverkan	Detta är en miljöaspekt som är lätt att påverka och den ger miljöarbetet trovärdighet då den är lätt att redovisa	Detta är en miljöaspekt av viss betydelse	De kan berätta för gäster om vart deras råvaror kommer från och vad de odlar själva på gården
Påverkan på turism	De marknadsför sin omgivning för att locka till lokal turism	Detta kan generera minskade utsläpp av växthusgaser om turister väljer att turista i närmiljön i stället för att åka på långa semesterresor	Marknadsföringen gynnar bilden av Aplagården som engagerad i miljöfrågor	Detta är en miljöaspekt av viss betydelse	De kan skapa samarbeten med andra lokala verksamheter för att göra området mer attraktivt för turism

Bild 3. Tak där solceller kan monteras ligger i rätt riktning mot solen. Foto: Ingrid Wadman.

Bild 4. Gröngödsling på fältet med vinrankor. Foto: Ingrid Wadman.

Lagstiftning som berör Aplagårdens verksamhet

Aplagården berörs av Sveriges miljölagstiftning som finns sammanfattad i Miljöbalken (MB). De allmänna hänsynsreglerna som finns i kapitel 2 i MB berör i stort sett alla typer av verksamheter och därmed Aplagårdens verksamhet. Bland reglerna finns kravet på relevant kunskap om den verksamhet som ska bedrivas för att förhindra skada på miljön och människors hälsa. Även försiktighetsprincipen (3§, 2 kap, MB) som innebär att man genom att vidta försiktighetsåtgärder ska förebygga att skador sker på miljö och människors hälsa måste tas hänsyn till. Därigenom ingår kravet på att använda bästa möjliga teknik. Det finns även krav på att skadliga kemikalier ska undvikas i verksamheten om så är möjligt. Utöver dessa krav ska verksamheten ha en effektiv resursanvändning och helst använda förnyelsebara energikällor. Återvinning av avfall ska göras så långt möjligt. 6§, 2 kap, MB, val av plats, innebär att om verksamheten tar mark i anspråk ska detta göras på ett sätt så att intrång och olägenhet för miljön och människors hälsa undviks. 8§, 2 kap, MB, innebär att ansvar för miljöfarliga handlingar innehas av den som utfört handlingen till dess att skadan åtgärdats. Detta gäller även för handlingar som skett för länge sedan. (Rättsnätet, 2014a). Därmed kan miljöfarliga handlingar som utförts av tidigare verksamhetsutövare på Aplagården fortfarande innebära att Aplagården har ansvar över att åtgärda dem. Ett exempel på en sådan handling är nedgrävda föroreningar, som nuvarande ägare kanske inte är upplysta om.

Eftersom Aplagården endast hyser åtta sängplatser fördelat på tre rum behöver verksamheten inte tillstånd enligt lag (1966:742) om hotell- och pensionärsvärdning. Enligt 2§ i lagen krävs tillstånd endast om verksamheten är utformad för att ta emot minst nio gäster samtidigt eller har minst fem gäststrum. 10§ gäller dock Aplagårdens verksamhet och enligt paragrafen ska verksamheten bedrivas så att den inte leder till "fara för allmän ordning och säkerhet". (Rättsnätet, 2013). Anmälningsplikt C av djurhållning, enligt 3§, 2 kap i Miljöprövningsförordningen (2013:251), gäller inte Aplagårdens verksamhet då den innehar färre än 100 djur (Rättsnätet, 2014b).

Miljöpolicy till Aplagården

Miljöpolicy är betydelsefull då den ger företaget möjlighet att kommunicera företagets visioner på miljöområdet till kunder och övriga intressenter. Enligt ISO 14001 är det ett krav att miljöpolicy är tillgänglig till allmänheten. När miljöpolicy skrivs är det viktigt att den verkligen motsvarar företagets ambitioner och förmedlar dessa på ett bra och tydligt sätt. Miljöpolicy ska inte vara det första som skapas i miljöarbetet och i stället är det bättre att skapa den efter en genomgång av verksamheten då de betydande miljöaspekterna har identifierats och när lagkrav och andra krav har granskats. Det är ofta framgångsrikt att starta utifrån miljömålen när miljöpolicy skapas. Eftersom

Aplagården inte har någon information om miljöarbetet på sin hemsida kan en miljöpolicy vara en bra start för att nå ut med miljöarbetet. Denna miljöpolicy som jag har utformat är skapad i enighet med kraven enligt ISO 14001 och måste därmed inkludera förebyggande av föroreningar, att lagar och andra krav ska följas och ständig förbättring av miljöarbetet. (Brorson och Almgren, 2009).

Miljöpolicy:

Aplagården strävar efter ett långsiktigt miljöarbete som möter både ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter för en hållbar utveckling. Vi värnar om ett aktivt miljöarbete där vår miljöpåverkan minimeras genom förebyggande åtgärder och ständiga förbättringar. Vi ska därmed följa gällande lagstiftning och andra krav. Aplagårdens miljöarbete genomsyrar hela verksamheten och för oss är det viktigt att vårt miljöengagemang sprids vidare till leverantörer och till våra gäster.

Diskussion

Miljöarbete på företag har blivit ett viktigt medel för att begränsa miljöpåverkan i utvecklingen mot ett hållbart samhälle. I och med att turism är världens största industri är det viktigt att branschen utvecklas på ett hållbart sätt. De svårigheter som företag möter vid skapandet av ett trovärdigt miljöarbete måste därmed minimeras för att fler företag ska våga ta steget att satsa på en miljöanpassning.

Kostnaden för miljöcertifiering uppfattas som hög

En av de mest akuta svårigheterna tycks vara en kunskapsbrist på miljöområdet hos många företag och därmed svårigheter att fokusera på de viktigaste miljöaspekterna och att tolka de krav som ställs inför en miljöcertifiering. Detta kan undvikas med en nationell samordning av information om hur ett miljöarbete bör vara utformat, vilken även revisorer och andra myndigheter som är inblandade kan ta del av. Denna information skulle kunna finnas tillgänglig på internet och på kommuner. Kommunerna skulle även kunna svara på ytterligare frågor och fungera som ett stöd för företag som vill skapa ett miljöarbete.

En annan svårighet som bör uppmärksammas är de kostnader som tillkommer vid införandet av ett miljöarbete och den tid som krävs för att skapa ett trovärdigt miljöarbete. I företag där miljöengagemang hos ledningen saknas blir miljöarbetet ofta utformat för att så fort som möjligt skapa ekonomisk lönsamhet. Denna fokusering vid en kortsiktig ekonomisk lönsamhet riskerar att företaget förbiser de miljöåtgärder som är viktigast för att minska företagets miljöpåverkan, då dessa kanske inte genererar ekonomisk lönsamhet förrän på lång sikt, eller endast en samhällsekonomisk lönsamhet. Det är därmed viktigt att utforma miljöåtgärderna på ett proaktivt sätt som skapar möjligheter för företaget att utvecklas istället för att endast se till att lagstiftningen och de lägsta kraven följs. Därigenom blir miljöarbetet också ett sätt att bygga upp en bättre image av företaget och ett proaktivt miljöarbete kan även involvera ledningens engagemang. För att stödja företag med begränsade ekonomiska resurser som vill skapa ett licenserat miljöarbete skulle ett statligt ekonomiskt stöd kunna införas. Dock kan det vara överflödigt med en påkostad miljöcertifiering för ett litet företag då det istället skulle räcka med några få åtgärder rörande de viktigaste miljöaspekterna som visar på ett miljöengagemang.

Certifikatet ger trovärdighet

Det är emellertid svårt att skapa ett trovärdigt miljöarbete utan ett certifierat eller diplomerat miljöledningssystem. Eftersom det kan vara orimligt för ett litet företag att ha en dyr

certifieringsprocess skapar detta svårigheter för trovärdigheten i arbetet. Anledningen till att en miljöcertifiering skapar trovärdighet är bland annat att det sker en tredjepartrevision av miljöarbetet. Till följd av detta skapas ett bättre tryck i miljöarbetet och det blir tydligt att företaget faktiskt förbättrar sin miljöprestanda. Miljöcertifieringen specificerar även vilka områden av verksamheten som miljöarbetet bör fokusera på och kan ge stöd vid utformningen av miljöarbetet. Ett certifierat miljöledningssystem medför även att ständig förbättring av miljöprestandan blir ett krav som företaget måste leva upp till vilket är mycket viktigt då det gör att ambitionen för miljöprestandan ständigt måste höjas.

Det finns dock kritik riktad mot att ständig förbättring inom miljöcertifiering inte behöver vara mer ambitiös än vad företaget beslutar. Detta gör att miljöengagemanget varierar mycket mellan företag och det skapar möjligheter till grönmalning av företag. Detta skulle kunna undvikas om det skapades ett krav på en årlig redovisning av miljöarbetet med redovisning av vilka miljömål som nåtts. Det skulle även vara bra om företag kunde jämföra sina miljömål med andra företag i samma bransch. En årlig redovisning skulle skapa ett större incitament för ett ambitiöst miljöarbete vilket i dagsläget saknas. En årlig miljöredovisning skulle även medföra att krav från intressenter skulle kunna bli bättre fokuserade på företagets brister då intressenterna skulle ha mer kunskap om hur företagets miljöarbete fungerar. I och med att krav från intressenter visade sig vara en av de viktigaste drivkrafterna till att företag vill införa ett miljöarbete skulle hårdare krav från intressenter och framförallt mer välriktade krav kunna öka denna drivkraft. Ett ambitiöst miljöarbete skulle även kunna skapas genom hårdare krav på miljöanpassning vid offentlig upphandling och inköp mellan företag.

Trovärdigheten hos miljömärken

Det finns många olika miljömärken inom hållbar turism och avsaknaden av reglering kring begreppet hållbar turism gör marknaden av miljömärken svår att reglera. Miljömärkningen Svanen har dock hög trovärdighet eftersom den är statligt ägd och har funnits i 25 år. För att göra det lättare för konsumenter att välja rätt bland alla märken bör lika märken slås ihop och det bör även finnas en myndighet som granskar miljömärkningarna inom landet så att de inte vilseleder konsumenter med sina gröna budskap. Det finns kritik riktad mot att miljömärken använder fasta gränsvärden i sina krav och som därmed inte kan anpassas för varje enskild verksamhet såsom miljöcertifiering fungerar. Detta gör att vissa områden som är viktiga för en viss verksamhet kan förbises när andra områden som inte är lika relevanta prioriteras. Kritiken riktar sig även mot att kraven är skapade genom benchmarking för att hitta värden för ”best practice” då dessa värden blir omoderna med tiden. För att förhindra detta uppdaterar miljömärkningen Svanen sina krav var tredje till var femte år och företag med miljömärkning måste därmed omprövas. Det gör att företagen är uppdaterade på miljöområdet men det blir också en stor kostnad för företagen då omprövningen kostar 10 000 SEK utöver den årliga licenskostnaden. Trots att Svanen är en icke vinstdrivande organisation anser jag att denna kostnad bör utredas om den nödvändigtvis behöver vara så hög.

Från intervjuerna med anställda vid Svanen, SWEDAC och Svensk Miljöbas framkom en åsiktsskillnad om det bästa sättet att skapa trovärdiga miljöarbeten på företag är att låta företagen själva hitta de miljöaspekter de vill arbeta med och sätta egna mål för hur miljöarbetet ska utformas, eller om det är bättre om licenseringen har fasta gränsvärden för krav som ska uppfyllas. Det finns en risk i att låta företagen själva bestämma hur de ska utforma miljöarbetet då miljöarbetet riskerar att inte blir tillräckligt ambitiöst om incitamenten inte är tillräckligt starka. Denna kritik togs även upp i Fontes artikel (Font, 2002) och i naturvårdsverkets rapport (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003). Däremot kanske vissa företag inte blir motiverade av ett miljöarbete där de har begränsat inflytande. Ett miljöarbete med likadana kriterier och gränsvärden för alla verksamheter i branschen riskerar också att förbise de behov och den påverkan som varje enskilt företag har. Jag tror att dessa

utformningar passar olika bra för olika verksamheter men om inte incitamenten stärks för ambitiösa miljöarbeten riskerar trovärdigheten tillslut att undergrävas.

Vägen framåt för Aplagården

Forskningsfrågan för den här undersökningen var: *Hur skapas ett trovärdigt miljöarbete vid ett litet företag inom hotell- och konferensbranschen – miljömärkning eller miljöledningssystem?*

För Aplagårdens verksamhet, som har en relativt låg årsomsättning, är det inte möjligt att finansiera en miljöcertifiering enligt ISO 14001, Svensk Miljöbas eller en Svanenmärkning. Detta gör det svårare att skapa ett trovärdigt miljöarbete, bland annat för att det inte sker någon andra- eller tredjepartsrevision. En intern revision kan fortfarande göras för att undersöka hur miljöarbetet fungerar, men eftersom den inte är opartisk kan den inte garantera ett trovärdigt miljöarbete. För att öka transparensen bör Aplagården därmed informera sina gäster och andra intressenter om hur miljöarbetet ser ut. Utifrån intervjuerna med miljölicenserade företag kom flera intressanta idéer fram om hur man kan öka transparensen i miljöarbetet i avsaknad av en miljölicensering. Information om miljöarbetet kan exempelvis finnas tillgängligt i nyhetsbrev eller på Aplagårdens hemsida men information bör även finnas tillgängligt på anläggningen både skriftligt och genom att de berättar aktivt för gästerna om hur de arbetar. De kan därmed berätta om var deras råvaror har odlats och hur de sköter sina odlingar. Exempelvis använder de grüngödsling och detta skulle gästerna kunna informeras om. Genom att visa miljöarbetet på anläggningen ökar transparensen och därmed trovärdigheten i miljöarbetet. Genom att publicera en miljöpolicy på deras hemsida som motsvarar Aplagårdens miljömål kan de nå ut med sitt miljöengagemang ytterligare. I framtiden kanske Aplagårdens verksamhet har en större omsättning eftersom det finns planer på en utökning av verksamheten och det kan då vara lönsamt att inneha en licensering. I så fall passar Svanens miljömärkning eller en Svensk Miljöbasdiplomering troligtvis bäst, då ISO 14001 inte är anpassad på samma sätt för mindre företag vad gäller kostnaden för certifieringen. ISO 14001 är däremot internationellt känd men detta kan kanske vara mindre viktigt för en liten och lokal verksamhet.

Utifrån miljöutredningen av Aplagårdens verksamhet identifierade jag de mest betydande miljöaspekterna. Den miljöaspekt där de kunde göra den största åtgärden var energiförbrukningen där det fanns planer på att sätta upp solceller på taket till en av logarna. Detta hade redan börjat planeras då taket är i perfekt riktning för att alstra solenergi. Ytterligare en förändring som var på väg att införas var ett informationsblad till gästerna om hur de ska sortera sitt avfall, då sorterbart avfall ofta slängts bland brännbart avfall trots att det funnits kärl för återvinning. Angående vattenanvändningen har de utvecklat ett eget system för bevattning av grödorna med en egen brunn och dagvattnet leds ut till en konstgjord damm på fastigheten för att inte belasta det kommunala vattenreningsverket. Därmed har de ett bra system för vattenanvändningen. Dock skulle de kunna skapa ett mål om att minska användningen av konstgödsel eftersom näringen sedan sprids till vattnet. När det gäller den småskaliga jordbruksverksamheten sköttes det mesta för hand och en traktor lånades bara i enstaka fall. De odlade även kvävefixerande baljväxter såsom rödklöver som grüngödsling på fältet där vinrankorna växte. På grund av dessa miljöanpassade åtgärder finns stora möjligheter till att informera intressenter om miljöarbetet och därmed både stärka företagets image och främja hållbar turism. För att främja hållbar turism kan de även skapa samarbeten med andra lokala verksamheter för göra området mer attraktivt för turism.

Till sist utformade jag en miljöpolicy till Aplagården och jag syftade därtill att förmedla det miljöengagemang som finns på Aplagården med bakgrund av miljöutredningen. Miljöpolicyen är ett viktigt instrument för att ge intressenter en insikt av miljöarbetets anda och vad som är det stora långsiktiga målet med miljöarbetet. Genom formuleringar såsom *"Aplagårdens miljöarbete genomsyrar hela verksamheten"* och *"för oss är det viktigt att miljöarbetet sprids vidare till leverantörer och till våra gäster"* ville jag förmedla detta miljöengagemang. Eftersom det

uppmärksammas i Agenda 21 att turismbranschen har ett ansvar att sprida miljömedvetenhet vidare till sina gäster, då detta har stora påverkansmöjligheter, har jag inkluderat det i miljöpolicyen.

Miljövetenskaplig relevans

Eftersom små företag utgör grunden i många länders ekonomier (Rättsnätet, 2005) är det viktigt att uppmärksamma att trots att företagen var för sig har en relativt liten miljöpåverkan blir den gemensamma miljöpåverkan långt från försumbar. Det är därför viktigt att verka för att fler små företag skapar miljöarbeten som inger trovärdighet. Miljöarbete har främst varit förknippat med stora företag, som har resurser till att anställa konsulter som kan skapa miljöarbetet åt dem (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003) och därmed har inget bra system utvecklats för att göra det lättare för företagen själva att skapa ett trovärdigt miljöarbete. Genom att uppmärksamma de svårigheter små företag upplever i sitt miljöarbete och utveckla hjälpmedel, bland annat i form av en nationell samordning med information, kan det bli möjligt för fler företag att skapa trovärdiga miljöarbeten.

I och med att turism är världens största industri (Budeanu, 2000) är det viktigt att skapa starka incitament för att miljöanpassade turismverksamheter ska utvecklas. Eftersom kundkrav är ett viktigt incitament för att företag ska arbeta med miljöfrågor (Axelsson, Almgren och Hjelm, 2003) är det viktigt att konsumenter upplyses om vilka turismverksamheter som är hållbara. Hållbar turism har expanderat sedan 1980-talet och många miljömärkningar anpassade för turismverksamheter har skapats (Font, 2002). Dessa sprider gröna budskap med varierande trovärdighet och för att konsumenterna inte ska luras i denna snårskog av miljöbudskap bör en strängare reglering skapas som inte tillåter felaktig marknadsföring av miljöbudskap.

Slutsatser

Nedanstående punkter omfattar faktorer som bidrar till miljöarbetet på ett företag i hotell- och konferensbranschen uppfattas som trovärdigt, idéer till incitament för ambitiöst miljöarbete, samt idéer till åtgärder för att underlätta miljöarbetet utifrån de svårigheter som identifierats i min undersökning.

- Miljöarbetets trovärdighet skapas bland annat av kravet på ständig förbättring. En annan viktig faktor för trovärdigheten är en tredjepartsrevision. Revisionen gör att intressenter vet att miljöarbetet är mer än tomma ord och det ökar motivationen att göra ett bra arbete. Att inneha en miljöcertifiering är också väsentligt för ett trovärdigt miljöarbete då det är ett bevis på att miljöarbetet fokuserar på rätt områden av verksamheten och att arbetet har blivit granskat. Om en certifiering inte är möjlig för företaget på grund av begränsade ekonomiska resurser är det viktigt att skapa en hög transparens i miljöarbetet på annan väg. Detta kan ske genom att information om miljöarbetet finns tillgänglig på företagets hemsida och att företaget skapar en miljöpolicy som publiceras på hemsidan. Det är även viktigt att informera om miljöarbetet på anläggningen genom informationsskyltar men också genom att de anställda berättar för gästerna om miljöarbetet.
- För att miljöarbete inte ska övergå till att vara grönmålning bör starkare incitament till ett ambitiöst miljöarbete och till ständig förbättring skapas. Detta kan göras genom ett krav på årlig redovisning av miljöarbetet där företaget redovisar de miljömål som har nåtts och de som inte har nåtts. Högre krav på miljöarbete vid offentlig upphandling och vid privata inköp mellan företag kan också vara incitament till ett ambitiöst miljöarbete.
- För att underlätta för företag att skapa ett trovärdigt miljöarbete utan att behöva anställa konsulter, vilket många små företag inte har råd med, bör det skapas en nationell samordning av information om bland annat hur olika krav ska tolkas. Denna information skulle även kunna finnas tillgänglig på kommuner, som skulle kunna fungera som ett extra stöd för företag som vill skapa miljöarbeten.

För Aplanläggningen rekommenderar jag nedanstående aktiviteter i det fortsatta miljöarbetet:

- Publicera en sammanfattning av miljöarbetet och framtida miljömål på hemsidan
- Publicera en miljöpolicy på hemsidan
- Skapa ett informationsblad till gästerna om miljöarbetet
- Utöver de redan planerade åtgärderna (solceller och källsorteringsinformation) endast använda miljömärkta städkemikalier och skapa ett långsiktigt mål om att minska användningen av konstgödsel
- Skapa samarbeten med verksamheter i närheten för att göra området mer attraktivt för turism

Tackord

Jag vill avsluta med att tacka Linda och Anders Aronsson som driver Aplagården B&B och Vingård för att de gav mig möjligheten att skriva detta arbete som tar utgångspunkt från deras verksamhet. Jag vill även tacka Kristina Nordfeldt från Miljöbron som var med och skapade samarbetet och dessutom gav mig handledning under arbetets gång. Jag vill också tacka Susanne Hellman, Lars Waldner, Ellinor Avsan, Louise Hedlund, Lennart Bengsson och Marie Sellin Larsson för att de ställde upp på intervjuer. Jag vill slutligen tacka Torbjörn Brorson som gett mig handledning och många värdefulla råd angående miljöarbete på företag.

Referenser

Adlibris, 2014. *Miljömanagement : Miljö- och hållbarhetsarbete i företag och andra organisationer*. [online] Från: <<http://www.adlibris.com/se/bok/miljomanagement-miljo--och-hallbarhetsarbete-i-foretag-och-andra-organisationer-9789144069142>> [Hämtad 12 april 2014].

Allrum.se, 2014. *Aplagården B&B*. [online] Från: <<http://www.allarum.se/visit/aplagardens-bb>> [Hämtad 24 april 2014].

Avsan, Ellinor; Svensk Miljöbas. 2014. Intervju 30 mars.

Axelsson, U., Almgren, R. och Hjelm, O., 2003. *Effektiva miljöledningssystem - En studie om brister behov och möjligheter till förbättring*. [pdf] Naturvårdsverket. Från: <<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5304-3.pdf>> [Hämtad 27 mars 2014].

Bengtsson, E., Lennart; Wapnö AB. 2014. Intervju 3 april.

Brorson, T., Almgren, R., 2009. *ISO 14001 - för små och medelstora företag*. Stockholm: SIS förlag.

Budeanu, A., 2000. *A Tour to Sustainability? A discussion on the potential for tour operators to promote sustainable tourism*. Lund: Lunds Universitet.

Dalen, M., 2008. *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups utbildning.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L., 2007. *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Familjen Helsingborg, 2014. *Aplagårdens B&B och vingård*. [online] Från: <<http://www.familjenhelsingborg.se/Visit/produkter/Bo/Bed--Breakfast/aplagardens-bb-och-vingard/>> [Hämtad 24 april 2014].

Font, X., 2002. *Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects* [pdf] Pergamon. Från: <<http://people.unica.it/gioannisistu/files/2013/11/1-s2.0-S026151770100084Xdue.pdf>> [Hämtad 27 mars 2014].

Global Industry Analysts, Inc, 2012. *Green Marketing – A global strategic business report*. [online] Från: <http://www.strategyr.com/Green_Marketing_Market_Report.asp> [Hämtad 9 april 2014].

Google Maps, 2014. [online] Från: <<https://www.google.se/maps/@56.0056822,12.8217349,254m/data=!3m1!1e3>> [Hämtad 24 april 2014].

Hedlund, Louise; Miljöansvarig på MiLgårdarna. 2014. Intervju 21 mars.

ISO, 2014. *We're ISO, the International Organization for Standardization. We develop and publish International Standards*. [online] Från: <<http://www.iso.org/iso/home.html>> [Hämtad 24 april 2014].

Järfälla kommun, 2014. *Svensk Miljöbas*. [online] Från: <<http://www.jarfalla.se/underwebbar/miljodiplom/startsidan/svensk-miljobas.html>> [Hämtad 24 april 2014].

Lapide, L., 2005. *Benchmarking Best Practices*. [pdf] The Journal of Business Forecasting. Från: <http://ctl-test1.mit.edu/sites/default/files/library/public/article_jbf_benchmarking_lapide.pdf> [Hämtad 10 maj 2014].

Liseberg, 2014. *Boka boende online*. [online] Från: <<http://liseberg.se/sv/hem/Boka-Betala/Boka-boende/>> [Hämtad 30 mars 2014].

Lunds Universitet, 2013. *Sökhjälp till Lovisa*. [online] Från: <<http://www.lub.lu.se/index.php?id=230>> [Hämtad 7 april 2014].

Lyon, T., Maxwell, J. 2011. Greenwash Corporate Environmental Disclosure under Threat of Audit. *Journal of Economics & Management Strategy*, [e-tidning] 20(1). Från: EBSCO host

- <<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=f4fa4bea-598a-407a-ac3f-c4bf25b13cf0%40sessionmgr4001&vid=2&hid=4105>> [Hämtad 11 maj 2014].
- MiLgårdarna, 2014. *Vilken MiLgård passar din grupp bäst?* [online] Från: <http://www.milgardarna.se/V%E4lj+r%E4tt+MiLg%E5rd__1053.html> [Hämtad 30 mars 2014].
- Nationalencyklopedin, 2014. *Benchmarking*. [online] Från: <<http://www.ne.se/lang/benchmarking>> [Hämtad 3 april 2014].
- Naturvårdsverket, 2014. *Miljöledningssystem*. [online] Från: <<http://www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikator sida/?iid=220&pl=1>> [Hämtad 12 april 2014].
- Nutek, 2003. *Miljöarbete i små företag – en ren vinst?* Stockholm: Nutek.
- PATA, 2011. *Green Globe Certification Partners with Green Growth*. [online] Från: <<http://www.pata.org/news/green-globe-certification-partners-with-green-growth>> [Hämtad 11 maj 2014].
- Rättsnätet, 2013. *Lag (1966:742) om hotell- och pensionatrvärelse*. [online] Från: <<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19660742.HTM>> [Hämtad 25 april 2014].
- Rättsnätet, 2014a. *Miljöbalk (1998:808)*. [online] Från: <<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.htm#K9>> [Hämtad 25 april 2014].
- Rättsnätet, 2014b. *Miljöprövningsförfordning (2013:251)*. [online] Från: <<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20130251.htm>> [Hämtad 25 april 2014].
- Rättsnätet, 2005. *Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om "Anpassningsförmågan hos små och medelstora företag samt den sociala ekonomins företag med anledning av de krav den ekonomiska dynamiken ställer"*. [online] Från: <<http://www.notisum.se/rnp/eu/fakta/..%5Clag%5C504P1425.htm>> [Hämtad 11 maj 2014].
- Seba, J, 2011. *Ecotourism and Sustainable Tourism: New Perspectives and Studies*. Waretown: Apple Academic Press Inc.
- Sellin Larsson, Marie; Miljöansvarig på Lisebergs Gäst AB. 2014. Intervju 25 mars.
- SIS, 2010. *Miljöledningsstandarden ISO 14001 revideras med fokus på konkreta miljöförbättringar*. [online] Från: <<http://www.sis.se/Press/Pressnyheter/Miljoledningsstandarden-ISO-14001-revideras-med-fokus-pa-konkreta-miljoforbattningar/>> [Hämtad 11 maj 2014].
- Svanen, 2014a. *Svanen – gör skillnad på riktigt*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/Svanen/>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svanen, 2014b. *Rätten till en giftfri miljö*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/>> [Hämtad 24 april 2014].
- Svanen, 2014c. *Om företaget*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/Om-Svanen/Om-oss/>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svanen, 2014d. *20 frågor om Svanen*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/Om-Svanen/Om-oss/Fragor--Svar/20-fragor-om-Svanen/>> [Hämtad 1 april 2014].
- Svanen, 2014e. *Att ansöka om miljömärkning*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/Portaler/Hotell--Restaurang/Efterkontroller/>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svanen, 2014f. *Svanenmärkning av Hotell, restaurang och konferens*. [pdf] Svanen. Från: <<http://www.svanen.se/Foretag/Kriterier/kriterie/?productGroupID=156001>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svanen, 2014g. *Avgifter*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/Portaler/Hotell--Restaurang/Efterkontroller/Avgifter/>> [Hämtad 2 maj 2014].
- Svanen, 2014h. *Tjänster*. [online] Från: <<http://www.svanen.se/konsument/tjanster/>> [Hämtad 14 april 2014].

- Svensk Miljöbas, 2014a. *Om föreningen*. [online] Från: <<http://svenskmiljobas.se/om.html>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svensk Miljöbas, 2014b. *Välkommen till Svensk Miljöbas!* [online] Från:<<http://svenskmiljobas.se/>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svensk Miljöbas, 2014c. *Kravstandarden Svensk Miljöbas*. [online] Från: <<http://svenskmiljobas.se/krav.html>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svensk Miljöbas, 2014d. *Vill ni miljödiplomera er verksamhet?* [online] Från: <<http://svenskmiljobas.se/miljodiplomering.html>> [Hämtad 30 mars 2014].
- Svensk Miljöbas, 2014e. *Årliga avgifter till föreningen*. [online] Från: <<http://svenskmiljobas.se/avgifter.html>> [Hämtad 2 maj 2014].
- SWEDAC, 2014. *En myndighet för kvalitet och säkerhet*. [online] Från: < <http://www.swedac.se/sv/>> [Hämtad 24 april 2014].
- TerraChoice, 2010. *The Sins of Greenwashing - A report on environmental claims made in the North American consumer market*. [pdf] Underwriters Laboratories. Från: <<http://sinsofgreenwashing.org/index35c6.pdf>> [Hämtad 11 maj 2014].
- Travel and Tour World, 2013. *The Park Regis Kris Kin Hotel Dubai awarded international Green Globe Certification*. [online] Från: < <http://www.travelandtourworld.com/news/article/the-park-regis-kris-kin-hotel-dubai-awarded-international-green-globe-certification/>> [Hämtad 11 maj 2014].
- Tresidder, R., Hirst, C., 2012. *Marketing in Food, Hospitality, Tourism and Events: A Critical Approach*. Oxford: Goodfellow Publishers Ltd.
- Vorhies, D., Morgan, N., 2005. Benchmarking Marketing Capabilities for Sustainable Competitive Advantage. *Journal of Marketing*, [e-tidning] 69(1). Från: Business Source Complete <<http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail?sid=a26dff7d-15a9-46e4-bee0-eb2fb27b7eaf%40sessionmgr110&vid=1&hid=104&bdata=JnNpdGU9ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#db=bth&AN=15403066>> [Hämtad 10 maj 2014].
- Waldner, Lars. SWECO. 2014. Intervju 31 mars.
- Wäpnö, 2014. *Wäpnö - öppen gård*. [online] Från: <<http://wapno.se/om-wapnoe/>> [Hämtad 3 april 2014].

Appendix

Bilaga 1. Intervjufrågor till anställda på Svanen, SWEDAC och Svensk Miljöbas

Intervjufrågor: Svanen

1. Vad är det som ger Svanenmärket trovärdighet?
2. Vad är fördelarna med Svanenmärkning av hotell och konferensgårdar jämfört med miljödiplomering och miljöcertifiering?
3. Vilka brukar vara de största drivkrafterna till att hotell och konferensgårdar väljer att bli Svanenmärkta?
4. Hur stor är efterfrågan på miljömärkta hotell och konferensgårdar?
5. Vilka brukar vara de tydligaste förändringarna hos företag som blir Svanenmärkta?
6. Brukar någon av förändringarna upplevas som negativ, exempelvis inom dokumentationen?
7. Vilka är fördelarna med era kriterier jämfört med en anpassning av kraven till företagets egen nivå såsom ISO 14001 fungerar?
8. Har ni någon motsvarighet till ”ständig förbättring” av miljöarbetet som ingår i ISO 14001?
9. Anses miljömärkning vara något som alla i hotell och konferensbranschen har nuförtiden eller märker det fortfarande ut företag?
10. Skulle det inte vara lika framgångsrikt för ett företag att skapa sitt eget miljöledningssystem och informera om det på hemsidan, istället för att visa Svanenmärkningen?
11. Hur tror du att ett litet hotell eller konferensgård med relativt låg årsomsättning (knappt 100 000 SEK) skulle kunna marknadsföra sitt miljöarbete på ett framgångsrikt sätt? Tror du att miljömärkning hade varit ett bra alternativ och i så fall varför/varför inte?

Intervjufrågor: SWEDAC

1. Vad är det som ger miljöcertifieringen ISO 14001 trovärdighet?
2. Vad är fördelarna med miljöcertifiering av hotell och konferensgårdar jämfört med miljömärkning och miljödiplomering?
3. Vilka brukar vara de största drivkrafterna till att hotell och konferensgårdar väljer att bli miljöcertifierade?
4. Hur stor är efterfrågan på miljöcertifierade hotell och konferensgårdar?
5. Vilka brukar vara de tydligaste förändringarna hos företag som blir miljöcertifierade?
6. Brukar någon av förändringarna upplevas som negativ, exempelvis inom dokumentationen?
7. Vilka är fördelarna med en anpassning av kraven till företagets egen nivå jämfört med bestämda kriterier såsom Svanenmärkningen fungerar?
8. Vilka är de största skillnaderna mellan miljöcertifiering enligt ISO 14001 och miljödiplomering av Svensk Miljöbas? Riktas ni er till olika målgrupper?
9. Anses miljöcertifiering vara något som alla i hotell och konferensbranschen har nuförtiden eller märker det fortfarande ut företag?
10. Skulle det inte vara lika framgångsrikt för ett företag att skapa sitt eget miljöledningssystem och informera om det på hemsidan, istället för att visa ISO 14001-certifieringen?
11. Hur tror du att ett litet hotell eller konferensgård med relativt låg årsomsättning (knappt 100 000 SEK) skulle kunna marknadsföra sitt miljöarbete på ett framgångsrikt sätt? Tror du att miljöcertifiering hade varit ett bra alternativ och i så fall varför/varför inte?

Intervjufrågor: Svensk Miljöbas

1. Vad är det som ger miljödiplomering av Svensk Miljöbas trovärdighet?

2. Vad är fördelarna med miljödiplomering av hotell och konferensgårdar jämfört med miljömärkning och miljöcertifiering?
3. Vilka brukar vara de största drivkrafterna till att hotell och konferensgårdar väljer att bli miljödiplomerade?
4. Hur stor är efterfrågan på miljödiplomerade hotell och konferensgårdar?
5. Vilka brukar vara de tydligaste förändringarna hos företag som blir miljödiplomerade?
6. Brukar någon av förändringarna upplevas som negativ, exempelvis inom dokumentationen?
7. Vilka är fördelarna med en anpassning av kraven till företagets egen nivå jämfört med bestämda kriterier såsom Svanenmärkningen fungerar?
8. Vilka är de största skillnaderna mellan miljödiplomering av Svensk Miljöbas och miljöcertifiering enligt ISO 14001? Riktas ni till olika målgrupper?
9. Anses miljödiplomering vara något som alla i hotell och konferensbranschen har nuförtiden eller märker det fortfarande ut företag?
10. Skulle det inte vara lika framgångsrikt för ett företag att skapa sitt eget miljöledningssystem och informera om det på hemsidan, istället för att visa en miljödiplomering av Svensk Miljöbas?
11. Hur tror du att ett litet hotell eller konferensgård med relativt låg årsomsättning (knappt 100 000 SEK) skulle kunna marknadsföra sitt miljöarbete på ett framgångsrikt sätt? Tror du att miljödiplomering hade varit ett bra alternativ och i så fall varför/varför inte?

Bilaga 2. Intervjufrågor till miljölicenserade företag

Intervjufrågor: MiLgårdarna

1. Vilka var era drivkrafter till att bli Svanenmärkta?
2. Varför valde ni just Svanens miljömärkning?
3. Funderade ni även på miljöcertifiering eller miljödiplomering och i så fall varför valde ni bort dessa alternativ?
4. Hur stor är efterfrågan från kunderna att hitta miljömärkta hotell och konferensgårdar?
5. Anses miljömärkning vara något som alla i branschen har nuförtiden eller märker det fortfarande ut er?
6. Hur har er verksamhet förändrats efter att ni har blivit Svanenmärkta?
7. Har dessa förändringar motsvarat vad ni förväntade skulle ske innan ni hade blivit Svanenmärkta?
8. Gör ni något ytterligare miljöarbete än det som finns med i Svanenmärkningens kriterier?
9. Vad anser du vara det som ger Svanenmärkningen trovärdighet?
10. Skulle det inte vara lika framgångsrikt att skapa sitt eget miljöledningssystem och informera om det på hemsidan, istället för att visa Svanenmärkningen?
11. Hur tror du att ett litet hotell med relativt låg årsomsättning (knappt 100 000 SEK) skulle kunna marknadsföra sitt miljöarbete på ett framgångsrikt sätt? Tror du att miljömärkning hade varit ett bra alternativ och i så fall varför/varför inte?

Intervjufrågor: Lisebergs Gäst AB

1. Vilka var era drivkrafter till att bli miljödiplomerade?
2. Varför valde ni just Svensk Miljöbas miljödiplomering?
3. Funderade ni även på miljöcertifiering eller miljömärkning och i så fall varför valde ni bort dessa alternativ?
4. Hur stor är efterfrågan från kunderna att hitta miljödiplomerade hotell och vandrarhem?
5. Anses miljödiplomering vara något som alla i branschen har nuförtiden eller märker det fortfarande ut er?
6. Hur har er verksamhet förändrats efter att ni har blivit miljödiplomerade?
7. Har dessa förändringar motsvarat vad ni förväntade skulle ske innan ni hade blivit miljödiplomerade?
8. Vad anser du vara det som ger miljödiplomering av Svensk Miljöbas trovärdighet?
9. Skulle det inte vara lika framgångsrikt att skapa sitt eget miljöledningssystem och informera om det på hemsidan, istället för att visa att man är ett miljödiplomerat företag?
10. Hur tror du att ett litet vandrarhem med relativt låg årsomsättning (knappt 100 000 SEK) skulle kunna marknadsföra sitt miljöarbete på ett framgångsrikt sätt? Tror du att miljödiplomering hade varit ett bra alternativ och i så fall varför/varför inte?

Intervjufrågor: Wapnö AB

1. Vilka var era drivkrafter till att bli miljöcertifierade?
2. Varför valde ni just ISO 14001-certifieringen?
3. Funderade ni även på miljödiplomering eller miljömärkning och i så fall varför valde ni bort dessa alternativ?
4. Hur stor är efterfrågan från kunderna att hitta miljöcertifierade hotell?
5. Anses miljöcertifiering vara något som alla i branschen har nuförtiden eller märker det fortfarande ut er?
6. Hur har er verksamhet förändrats efter att ni har blivit miljöcertifierade?

7. Har dessa förändringar motsvarat vad ni förväntade skulle ske innan ni hade blivit miljöcertifierade?
8. Vad anser du vara det som ger miljöcertifiering enligt ISO 14001 trovärdighet?
9. Skulle det inte vara lika framgångsrikt att skapa sitt eget miljöledningssystem och informera om det på hemsidan, istället för att visa att man är ett miljöcertifierat företag?
10. Hur tror du att ett litet bed & breakfast med relativt låg årsomsättning (knappt 100 000 SEK) skulle kunna marknadsföra sitt miljöarbete på ett framgångsrikt sätt? Tror du att miljöcertifiering hade varit ett bra alternativ och i så fall varför/varför inte?

Bilaga 3. Tabell med faktorer för bedömning av miljöaspekter

Tabell 2. Faktorer som har betydelse vid bedömning av miljöaspekter (Brorson och Almgren, 2009).

Kriterium:	Stor betydelse	Viss betydelse	Liten betydelse	Ringa betydelse
Miljöhänsyn				
Omfattning av miljöpåverkan	Stor omfattning	Viss omfattning	Liten omfattning	Obetydlig omfattning
Miljöpåverkans allvar	Viktig miljöaspekt med global utbredning	Viktig miljöaspekt med regional utbredning	Miljöaspekt med lokal utbredning	Miljöaspekt med begränsad utbredning
Sannolikhet för miljöpåverkan	Stor sannolikhet	Viss sannolikhet	Liten sannolikhet	Försumbar sannolikhet
Miljöpåverkans varaktighet	Miljöpåverkan pågår hela tiden	Miljöpåverkan pågår inte alltid	Miljöpåverkan förekommer då och då	Miljöpåverkan förekommer sällan
Affärshänsyn				
Möjlig sårbarhet av lagstiftning	Verksamheten prövas av miljödomstol	Verksamheten prövas av länsstyrelsens miljöprövningsdelegation	Verksamheten prövas av kommunens miljönämnd	Inga direkta legala krav
Svårighet att förändra miljöpåverkan	Stora möjligheter att påverka genom egna åtgärder	Vissa möjligheter att påverka genom egna åtgärder	Begränsade möjligheter att påverka genom egna åtgärder	Utom kontroll från verksamheten att påverka
Svårigheter att förändra miljöpåverkan med tekniska lösningar	Väl beprövad teknik	Beprövad teknik	Teknik prövad i fullstor skala	Teknisk komplicerad åtgärd, ej beprövad teknik
Kostnader att förändra miljöpåverkan	Obetydliga eller positiva ekonomiska konsekvenser	Överkomliga kostnader	Höga kostnader	Oöverstigliga kostnader
Förändringens konsekvenser på andra aktiviteter	Stora konsekvenser	Överkomliga konsekvenser	Vissa konsekvenser	Obetydliga konsekvenser
Intressenters	Starkt krav från	Återkommande önskemål	Frågan berörd av	Inga krav från

intresse	kunder	från kunder	kunder vid enstaka tillfällen	kunder
Påverkan på framtoning	Ständig och högljudd kritik	Återkommande kritik	Kritik vid enstaka tillfällen	Ingen uppmärksamrad kritik

Bilaga 4. Frågor till miljöutredningen

Dokumentering och kommunikation

1. Har ni en speciell pärm för miljörelaterade dokument?
2. Har ni gjort någon fördelning av ansvar över olika delar av miljöarbetet?
3. Finns det information till gäster på hemsidan eller på anläggningen om miljöarbetet?
4. Har ni ett mål om att ständigt förbättra och utveckla miljöarbetet?

Lagar och andra krav

5. Hur håller ni koll på lagstiftningen?
6. Behöver ni tillstånd för att bedriva er jordbruksverksamhet?
 - a. Finns det villkor i tillståndet, t.ex. krav på årlig rapportering eller inspektion?

Miljöfarlig verksamhet

7. Har ni någon traktor eller andra stora maskiner eller förvaringskärl?
8. Hur förvarar ni diesel?
 - a. Vilken typ av diesel köper ni?
9. Har ni koll på om det finns någonting nedgrävt på er fastighet, t.ex. tankar?
10. Har ni gjort riskanalyser?
11. Finns det risker med byggnader eller berggrund vad gäller asbest, PCB eller radon?

Resursanvändning

12. Varifrån kommer ert dricksvatten?
 - a. Om ni har en egen brunn, utförs någon kontroll av den?
13. Hur ser er vattenanvändning ut?
14. Har ni snålspolande toaletter, duschar eller vattenblandare till tvättställ?
15. Vart leds ert avloppsvatten?
16. Vad för typ av värmesystem använder ni?
17. Vilken är er mest energikrävande utrustning?
18. Har ni lågenergi/LED-lampor?
19. Hur ser er avfallshantering ut?
 - a. Hur många olika typer av källsortering har ni?
20. Utför ni mätningar av resursanvändningen, t.ex. med fasta elmätare?
21. Har ni någon plan för att minska er resursanvändning?

Miljömärkta produkter

22. Hur stor del av de produkter ni använder miljömärkta?
23. Använder eller erbjuder ni några engångsartiklar?
24. Hur ser er kemikalieanvändning ut?
25. Hur stor del av maten ni serverar är ekologisk eller närproducerad?

Transporter

26. Vilka transporter står er verksamhet för?
27. Har ni någon plan på att minska antal transporter?

Klimatpåverkan

28. Har ni funderat på att beräkna ert koldioxidavtryck?
29. Vilka negativa eller positiva effekter tror ni att klimatförändringen kommer att ha på er verksamhet?

LUNDS UNIVERSITET